

Goda Beatrix – Péterfi Rita (szerk.)

Szöveg nélküli képkönyvek. Elmélet és gyakorlat (Szabó Ildikó)

OKTATÁSI HIVATAL. ORSZÁGOS PEDAGÓGIAI KÖNYVTÁR ÉS MÚZEUM. BUDAPEST. 2021. 184
OLDAL

Képkönyvek és alkalmazási lehetőségeik az olvasóvá nevelésben, a fejlesztésben és a felzárkóztatásban

„...hadd gyönyörködtessék magokat a' Képeknek megnézésével kedvek szerint...”

Napjainkban – a világvárvány hatásait is elemezve – az olvasáskutatásban kiemelt szerepet kapott a vizuális és a verbális, azaz a képi és a nyelvi elemeknek, ezek arányainak a hatása az olvasási, a szövegértési képességekre, különös tekintettel a szövegben való elmélyülés képességét, a bevonódást, az empátia fejlődését, valamint az olvasási kedv alakulását illetően (Kránicz 2022).

Az olvasóvá nevelés nem pusztán az iskola és a pedagógus felelőssége, nem csak a köznevelés feladata. Nemzetközi jó gyakorlatok tapasztalatai azt mutatják, szakmaközi együttműködések – például köznevelési intézmény és könyvtár között –, a kutatási eredmények gyors és hatékony beépülése a gyakorlatba eredményesen segítik elő a gyermekek olvasási kedvének, olvasás iránti elköteleződésének a növekedését; sőt szükség van ehhez rájuk (Szabó–Szinger 2020: 27–38).

A képek motivációs és didaktikai szerepét az olvasástanításban Comenius tankönyve (1996) mutatja be, tudatosan alkalmazva a képeket, az illusztrációkat a szövegértés támogatásában. Ennek a műnek az előszavából idéz a jelen ismertető mottója. De lehet-e az olvasást megszerettetni, tanítani, a szövegértést fejleszteni szöveg nélküli képkönyvekkel? Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum egy új munkacsoportja 2019-től arra vállalkozott, hogy feltérképezve a szöveg nélküli képkönyvek szakirodalmát, minél több, gyermekeknek szóló művet beszerezve számos, szöveg nélküli képkönyveken alapuló könyvtári és iskolai foglalkozást tartson óvodás, alsó tagozatos és felső tagozatos gyermekek részére (Goda 2020). A kétéves munka tapasztalatairól készült szakmai beszámoló, valamint az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum (OPKM) 2020. február 23-i képkönyves szakmai napján elhangzott előadások bővített változatai jelentek meg a *Szöveg nélküli képkönyvek. Elmélet és gyakorlat* című kötetben, amely elérhető az OPKM honlapján (1).

A kötet fejezetei tematizálják a képkönyvek alkalmazási helyeit, módszereit, lehetőségeit; illetve egy – akár esettanulmánynak is tekinthető – fejezet a képkönyv alkotásának a folyamatát mutatja be. Péterfi Rita szerkesztő beköszöntője (7–10) után a képkönyveknek a köznevelésben, az óvodáskorú gyermekek, valamint az alsó és a felső tagozatos tanulók körében megvalósult jó gyakorlatairól olvashatunk a *Fejlesztés* című fejezetben (11–100).

Goda Beatrix a képkönyvek alkalmazásába bevezető tanulmánya (13–38) nyitja meg a fejezetet. A szerző meghatározza a képkönyv fogalmát: a szöveg nélküli képkönyvek legfontosabb ismérve, hogy ezekben a művekben a teljes narráció a képek segítségével történik. Továbbá fontos, hogy a képkönyvek az első oldaltól az utolsóig egyetlen történetet mondanak el, arra ösztönözve az olvasót, hogy folyamatosan lapozva fedezze fel, fejtse meg, adjon jelentést a képeknek. A képkönyvek nem azonosak a képregényekkel vagy a képeskönyvekkel, amelyekben találunk szöveget is, de nem azonosak a böngészőkkel sem, amelyek oldalanként egy-egy jelenet ábrázolnak, ám közöttük nincs kapcsolat, nem függenek össze. A képkönyv műfajának kialakulását, előzményeit a szerző konkrét példák szemléltetésével mutatja be. A képkönyvek felhasználásának két célját, a fejlesztést és a terápiát emeli ki; az előbbiről korosztályok, az utóbbiról célcsoportok szerint szól részletesebben. A fejezet leggyakorlatiasabb része a képkönyvek feldolgozási módszertanáról szól, amelyben konkrét feldolgozási formákról kap útmutatást a szülő vagy a pedagógus olvasó.

Nagy Nóra (39–50) az olvasói szerepek és a pedagógiai nézőpontok tekintetében reflektál arra, hogy kisebb és nagyobb gyermekek olvasási stratégiái – például előzetes ismeretek, háttértudás aktiválása, anticipáció, képi és verbális elemek kapcsolása, az olvasás megszokott irányától való eltérés – miként támogathatók, fejleszthetők a képkönyvek segítségével.

Domokos Dóra az alfa-generáció, azaz a mai óvodások között végzett képkönyves foglalkozásait mutatja be tanulmányában (51–68). A szerző röviden, szakirodalmi hivatkozásokkal jellemzi a mai óvodások olvasáshoz való viszonyát, valamint az olvasóvá nevelés életkori szakaszait. Közzéteszi három korosztályban (0–4 évesek, 4–6 évesek és 6–7 évesek), különböző helyszíneken (táborban, kulturális rendezvényen, óvodákban) tartott képkönyves foglalkozásainak vázlatait, bemutatja a feldolgozott képkönyveket, majd reflektál a foglalkozásokra.

Várhegyi Mónika óvodapedagógusként saját intézményének projektszemléletű pedagógiai programjába, egy egyhetes, az évszakokkal foglalkozó projekt keretében alkalmazott képkönyvet a következő témakörökben: rajzolás-festés, kézimunka, valamint verselés, mesélés, illetve beszélgetőkör (Mari 2010). A tanulmány ezeknek a foglalkozásoknak a tapasztalatait mutatja be (69–76). A fenti két tanulmányban bemutatott tevékenységek bármelyik másik óvodai csoportra adaptálhatók, gyakorló óvodapedagógusok számára kiválóan használhatók.

A *Fejlesztés* című fejezetet Bakó Katalin tanulmánya (77–100) zárja, amely a képkönyvek alsó tagozatos alkalmazási lehetőségeit tárja fel mind az iskolai könyvtáros, mind a tanító szemszögéből. Szerzője szól a képkönyvek kiválasztásának a szempontjairól, fizikai helyükről az iskolában, valamint felhasználásukról a tanórán és a tanórán kívüli tevékenységekben, fókuszba állítva az olvasóvá nevelést, a szövegértés és a tantárgyi írásbeliség fejlesztését. Esettanulmányokat közöl, valamint módszertani ajánlásokat fogalmaz meg a képkönyvek használatáról az egyes tantárgyak kerettantervi követelményeire hivatkozva.

A képkönyveket stresszoldás, traumakezelés céljából használták egyes külföldi országokban a menekültek számára tervezett könyvtári foglalkozásokon (Goda 2020). Hazánkban a terápiás céllal történő alkalmazás területei elsősorban a fogyatékkal élők, illetve a tanulási vagy egyéb nehézségekkel küzdő (sajátos nevelési igényű) gyermekek, tanulók fejlesztésének a segítése.

A *Terápia, felzárkóztatás* című fejezet (101–138) tanulmányai fejlesztési célú könyvtári foglalkozások tapasztalatait összegzik. A biblioterápia és a képkönyvek használatában a közös alap a történet jelenléte fordított folyamat révén: az olvasás során a szavak megelevenednek, képekké válnak, míg a képkönyvek esetében a képekből lesznek szavak, mondatok.

Bartos Éva tanulmányában (103–110) a képolvasás és a biblioterápiás szövegolvasás összehasonlítása alapján megállapítja: mindkét eljárás módszertanában és célkitűzéseiben a nevelés, az érzékenyítés tevékenységeinek tekinthetők. A kiválasztott művekkel kapcsolatban a minőség követelménye mindkét területen prioritást élvez; feldolgozási folyamataik pedig azonos mechanizmust igényelnek.

Tóth Renáta egy 24 fős, 4–5. osztályos, sajátos nevelési igényű tanulók alkotta csoportban dolgozta fel Maros Krisztina *Milyen színű a boldogság?* (Maros–Szabó T. 2017) című képkönyvét (111–120). A csoportnak tartott könyvtári foglalkozásokról, ezek menetéről, gyakorlati megvalósításáról, tapasztalatairól számol be a foglalkozások részletes vázlatát, a tanulói munkák fotóját, a felhasznált tananyagokat is megjelentető tanulmány.

Pauer Erika és Szabó Eszter szakmai munkájában azonos, hogy mindketten gyermekkönyvtári területen dolgoznak, ám képkönyves foglalkozásaikhoz eltérő szakmaspecifikus háttértudást alkalmaznak: Szabó Eszter a népi játszóház, az amatőr színjátszás, a művelődésszervezés és a fejlesztő biblioterápia területén szerzett ismereteire épít, Pauer Erika a zene felől indul (121–138). Ezen tudományterületek szinergiája az óvodások, az iskolások, valamint a felnőttek számára tartott képkönyves foglalkozásaik. Jelen tanulmányukban több külföldi képkönyv változatos témákban történő felhasználásával, konkrét módszertani eljárásokkal ismertetik meg az érdeklődőket.

Az *Alkotás* című fejezet (139–152) Máray Mariann írása azokról a folyamatokról és módszerekről, amelyekkel szöveg nélküli könyveit készítette. A szerző számára a 2014 óta évente megrendezett Silent Book Contest, azaz a képkönyvverseny adta az alkalmat, hogy könyvötletét megvalósítsa. Jelen tanulmányában két eddigi képkönyvének (*While You Are Asleep*, 2019; *All the Lonely People*, 2020) műhelymunkálatait dokumentálja a könyvekből vett színes mintaoldalakkal. Az író a fentebb említett

nemzetközi versenyben könyvtervével döntős lett; rajta kívül a tanulmánykötet megjelenéséig Magyarországról Maros Krisztina *Milyen színű a boldogság?* című könyvterve ért el ilyen eredményt. A szerző alkotói hitvallása szerint a képkönyv egyszemélyes helyzetnek szól, és célközönsége éppúgy lehet gyermek, mint felnőtt. A szerzői szándék ismerete, a könyvkészítés műhelymunkájának autentikus bemutatása az irodalom kommunikációelméleti megközelítése értelmében segíti az olvasó számára a tanulmányban bemutatott művek befogadását.

A *Mellékletek* (153–184) gyakorló könyvtárosok, pedagógusok, valamint szülők számára egyaránt hiánypótló részeket tartalmaznak. Az első évfolyamon tanítóknak a szak módszertani elvárások szerint készült három, képkönyves feldolgozásra épülő tanóra részletes vázlatát teszi közzé Bakó Katalin (155–166). Képkönyveket ajánl korosztályos bontásban bibliográfiai adatokkal, a könyv borítójának színes fotójával, rövid tartalomismertetéssel és felhasználási javaslattal Bakó Katalin, Domokos Dóra és Goda Beatrix (167–180). A fejezet és egyúttal a kötet zárásaként Bakó Katalin az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum gyermek- és ifjúsági irodalmi gyűjteményéről, az adatbázisukban való keresés módjairól, valamint rendezvényeiről, tudástáiról ad tájékoztatást, és ajánlja az olvasó figyelmébe a pedagógiai munkát az országban egyedülálló módon, tudatosan, magas színvonalon támogató gyűjteményt (181–184).

A kötet ajánlható mindazoknak, akik akár pedagógusként, akár könyvtárosként elkötelezettek az olvasóvá nevelésben, és nyitottak azokra az új eszközökre, módszerekre, amelyeket a munkájukban alkalmazni tudnak. A kötet segítheti a szakmaközi együttműködéseket a köznevelési intézmények és a közkönyvtárak között, illetve a szülők, nagyszülők bevonásával az olvasás megszerettetését, az érzékenyítő nevelést, a hatékony szövegértés és -alkotás fejlesztését intézményi kereteken átnyúlva, ezeken túl nőve.

Irodalom

Comenius 1996. *Orbis pictus*. ERI Kiadó. Budapest.

Goda Beatrix 2020. Silent book, avagy a szöveg nélküli képkönyvek szerepe az olvasóvá nevelés folyamatában. In: Szabó Ildikó (szerk.) *Neveléssel az olvasásért – olvasással a nevelésért*. Neumann János Egyetem. Kecskemét. <http://www.hunra.hu/images/stories/2020/NevelesselAzOktatasert-elektronikus.pdf> (2022. augusztus 8.)

Kráncz Dorottya 2022. Ha végleg elfelejtünk olvasni, egymást sem fogjuk már megérteni. https://hvg.hu/kultura/20220609_olvasasi_szokasok_digitalis_szoveg_konyv_tablet (2022. augusztus 1.)

Mari, Iela 2010. *Ein Baum geht durch das Jahr*. Moritz. Frankfurt am Main.

Maros Krisztina – Szabó T. Anna 2017. *Milyen színű a boldogság?* Pozsonyi Pagony Kft. Budapest.

Szabó Ildikó – Szinger Veronika 2020. *Kinek a feladata? Az esszantárgyi olvasásfejlesztés kihívásai a pedagógusképzésben.* Neumann János Egyetem. Kecskemét. 27–38.

(1) Szöveg nélküli képkönyvek. Elmélet és gyakorlat. https://www.opkm.hu/?lap=dok/dok&dok_id=611 (2022. augusztus 8.)

Szabó, Ildikó: Picture books and their application in literacy education, development and catch-up education

Az írás szerzőjéről

Szabó Ildikó

tudományos főmunkatárs
Pécsi Tudományegyetem
Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar, Szekszárd
szabo.ildiko2[kukac]pte.hu